

UČNI NAČRT

GEOGRAFIJA

Gimnazija

Splošna, klasična, ekonomska gimnazija

Obvezni predmet (210 ur)

Matura (105 ur)

UČNI NAČRT

GEOGRAFIJA

Gimnazija; Splošna, klasična, ekonomska gimnazija

Obvezni predmet (210 ur), matura (105 ur)

Predmetna komisija:

Igor Lipovšek, Zavod RS za šolstvo, predsednik

Karmen Cunder, Osnovna šola Zalog, Ljubljana, članica

Alenka Dragoš, Gimnazija Šentvid, Ljubljana, članica

dr. **Karmen Kolenc Kolnik**, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, članica

Danijel Lilek, Zavod RS za šolstvo, član

Tomaž Oršič, Osnovna šola Vodmat, Ljubljana, član

Marta Otič, Osnovna šola Franceta Prešerna, Maribor, članica

dr. **Anton Polšak**, Zavod RS za šolstvo, član

dr. **Tatjana Resnik Planinc**, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, članica

Uroš Škof, Gimnazija Brežice, član

Avtorji:

Alenka Dragoš, Gimnazija Šentvid, Ljubljana

dr. **Anton Polšak**, Zavod RS za šolstvo

dr. **Tatjana Resnik Planinc**, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo

Uroš Škof, Gimnazija Brežice

Pri posodabljanju učnega načrta je predmetna komisija za posodabljanje učnega načrta za geografijo izhajala iz obstoječega učnega načrta za geografijo iz leta 1998.

Recenzenta:

dr. **Darko Ogrin**, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo

Alenka Cevizovič Virant, Gimnazija Rogaška Slatina

Uredila: **Nataša Purkat**

Sprejeto na 110. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje 14. 2. 2008.

Kazalo

1 OPREDELITEV PREDMETA	6
2 SPLOŠNI CILJI/KOMPETENCE	7
2.1 Splošni cilji pouka geografije	7
2.1.1 Cilji na spoznavnem področju	7
2.1.2 Cilji, povezani z razumevanjem prostora	7
2.1.3 Cilji, povezani z znanjem in z razumevanjem geografskih struktur, procesov in odnosov	8
2.1.4 Cilji, povezani z uporabo znanja in veščin	9
2.1.5 Vzgojni cilji (povezava z državljsko vzgojo, vzgojo za sožitje, multikulturno in medkulturno vzgojo, okoljsko vzgojo ipd.)	10
2.2 Vključevanje ključnih kompetenc v pouk geografije	11
2.2.1 Sporazumevanje v maternem jeziku	11
2.2.2 Sporazumevanje v tujih jezikih.....	11
2.2.3 Matematična pismenost	12
2.2.4 Kompetence na področju znanosti in tehnologije.....	12
2.2.5 Digitalne kompetence	13
2.2.6 Učenje učenja.....	13
2.2.7 Osebnostno-socialne zmožnosti.....	13
2.2.8 Državljske zmožnosti	14
2.2.9 Podjetnost.....	15
2.2.10 Kulturna zavest	15
2.2.11 Posebne geografske zmožnosti (raziskovanje in razumevanje geografskih procesov in odnosov ter njihova prostorska razsežnost)	15
3 CILJI IN VSEBINE	17
3.1 Obča geografija	17
3.1.1 Uvod.....	17
3.1.2 Nastanek in zgradba Zemlje	17
3.1.3 Površje Zemlje	18
3.1.4 Vreme in podnebje.....	19
3.1.5 Prst	20
3.1.6 Rastlinstvo in živalstvo	21

3.1.7 Vodovje.....	21
3.1.8 Prebivalstvo	22
3.1.9 Naselja	22
3.1.10 Kmetijstvo.....	22
3.1.11 Energetika in industrija.....	23
3.1.12 Promet, telekomunikacijsko omrežje.....	23
3.1.13 Turizem.....	24
3.1.14 Trajnostni razvoj	24
3.2 Geografija sveta.....	25
3.2.1 Uvod.....	25
3.2.2 Azija.....	25
3.2.3 Afrika	26
3.2.4 Latinska Amerika.....	27
3.2.5 Severna Amerika.....	28
3.2.6 Avstralija in Oceanija	29
3.2.7 Polarna območja	30
3.3 Evropa.....	30
3.3.1 Splošno o Evropi.....	31
3.3.2 Severna Evropa	32
3.3.3 Zahodna Evropa	33
3.3.4 Južna Evropa.....	34
3.3.5 Srednja Evropa.....	34
3.3.6 Jugovzhodna Evropa.....	36
3.3.7 Vzhodna Evropa	36
3.4 Slovenija	37
3.4.1 Lega Slovenije in njen pomen za naravno in družbeno okolje	37
3.4.2 Površje in kamninska zgradba	37
3.4.3 Podnebje, prsti, rastlinstvo, živalstvo in vode v Sloveniji kot dejavnik za življenje	38
3.4.4 Prebivalstvo	39
3.4.5 Naselja	39
3.4.6 Kmetijstvo in podeželje	40
3.4.7 Energetika in surovine	40
3.4.8 Industrija	41

3.4.9 Promet	41
3.4.10 Turizem	42
3.4.11 Pokrajinska in okoljska protislovja v Sloveniji	42
DODATNO ZA PROGRAME, KI IZVAJAJO MATURO IZ GEOGRAFIJE.....	43
3.5 Geografske značilnosti slovenskih pokrajin – regij.....	43
3.5.1 Geografska delitev Slovenije	43
3.5.2 Alpske pokrajine (Visokogorja in visoke kraške planote, Alpske doline in kotline)	44
3.5.3 Predalpske pokrajine (Predalpska hribovja, Kotline in doline)	44
3.5.4 Obsredozemske pokrajine in Jadransko morje (Flišna gričevja, hribovja in doline, Kraški ravniki, podolja in hribovja, Jadransko morje)	45
3.5.5 Dinarskokraške pokrajine (Dinarskokraške planote in hribovja, Dinarskokraška podolja in ravniki).....	46
3.5.6 Obpanonske pokrajine (Obpanonske ravnine, Obpanonska gričevja).....	47
3.5.7 Slovenci v zamejstvu	47
3.5.8 Slovenija v pregledu	48
3.6 Terensko delo	48
3.7 Predlagane dodatne izbirne vsebine	50
3.7.1 Obča geografija.....	50
3.7.2 Azija.....	50
3.7.3 Afrika	50
3.7.4 Latinska Amerika.....	50
3.7.5 Severna Amerika.....	51
3.7.6 Avstralija.....	51
3.7.8 Polarna območja	51
3.7.9 Evropa.....	51
3.7.10 Slovenija	53
3.7.11 Izbirno ne glede na letnik.....	53
4 PRIČAKOVANI DOSEŽKI.....	53
4.1 Splošna znanja	53
4.1.1 Spoznavno področje.....	53
4.1.2 Sporazumevanje v maternem jeziku	53
4.1.3 Sporazumevanje v tujih jezikih.....	54
4.1.4 Matematična pismenost	54

4.1.5 Zmožnost dojetanja in uporabe znanosti in tehnologije	54
4.1.6 Digitalne zmožnosti	55
4.1.7 Učenje učenja.....	55
4.1.8 Osebnostno-socialne zmožnosti.....	55
4.1.9 Državlanske zmožnosti	56
4.1.10 Podjetnost.....	56
4.1.11 Kulturna zavest	57
4.2 Posebne geografske zmožnosti, ki obsegajo raziskovanje in razumevanje geografskih procesov in odnosov ter njihova prostorska razsežnost	57
4.2.1 Splošno (terminologija in veščine)	57
4.2.2 Zemljevidi in orientacija ter njuna uporaba	58
4.2.3 Znanje oziroma vedenje o prostoru in pokrajinah	58
4.2.4 Okoljski problemi	59
4.2.5 Geografska medpredmetnost in kroskurikularnost	60
4.2.6 Samostojno geografsko raziskovanje.....	60
4.2.7 Učenje učenja in izražanje geografskega znanja	60
5 MEDPREDMETNE POVEZAVE.....	62
5.1 Predlagane vsebine in cilji za medpredmetno povezovanje	62
5.1.1 Geopolitični položaj Slovenije skozi zgodovino, oblikovanje etničnega ozemlja (geografija, zgodovina).....	62
5.1.3 Kolonialna podoba sveta v 19. in 20. stoletju (geografija, zgodovina)	63
5.1.4 Poselitev Amerike (geografija, zgodovina)	63
5.1.5 Evropski prostori in kulture (geografija, zgodovina, sociologija	64
5.1.6 Sestave prebivalstva (geografija, sociologija)	65
5.1.7 Razvoj Zemlje, geološke dobe in kamnine (geografija, biologija, kemija, fizika)	65
5.1.8 Prst (geografija, biologija, kemija)	66
5.1.9 Rastlinstvo in živalstvo (geografija, biologija).....	66
5.1.10 Vodovje (geografija, kemija, fizika).....	66
5.1.11 Vreme in podnebje (geografija, fizika).....	67
5.1.12 Okoljski problemi (geografija, biologija, kemija, sociologija).....	67
5.2 Obvezna ekskurzija.....	67
5.2 Kroskurikularne vsebine.....	68
6 DIDAKTIČNA PRIPOROČILA	69
7 VREDNOTENJE DOSEŽKOV	73

1 OPREDELITEV PREDMETA

Geografija je veda o Zemljinem površju. Ugotavlja razširjenost, vplive in medsebojno soodvisnost tistih naravnih in družbenih pojavov, ki sodelujejo pri (pre)oblikovanju Zemljinega površja in raziskuje funkcijsko organizacijo prostora ter odnos med človekom in pokrajino.

Osnovni namen pouka geografije je, da dijake usmerja v spoznavanje in obvladovanje življenjskih okoliščin, ki se nanašajo na človekov naravni in družbeni življenjski prostor. Geografija je v programu srednje šole predmet, ki pomaga mlademu človeku pridobiti znanje, sposobnosti, veščine in spretnosti, s katerimi lahko razume ožje in širše okolje. Poleg tega ga vzgaja, da bi to okolje znal pravilno vrednotiti, spoštovati in z njim gospodariti. Znanje geografije je sestavni del temeljne izobrazbe, saj vsebuje vedenja o domovini in svetu ter varovanju okolja in gospodarjenju z njim. Ta znanja potrebuje vsak človek pred zaposlitvijo ali nadaljnjim izobraževanjem na katerikoli stopnji.

Pri pouku geografije usposabljammo dijake za odgovoren, dejaven in solidaren odnos do naravnega in družbenega okolja, za reševanje prostorskih problemov in sožitje med naravo in človekom. Pouk teži k razvijanju pozitivnih čustev do domovine, občutka pripadnosti svojemu narodu oziroma državi in spoštovanju njene naravne in kulturne dediščine. Spoznavanje vrednot in ljudi doma in po svetu pripomore k razumevanju med narodi ter spoštovanju drugačnosti.

Z vsebinami in aktivnimi metodami pri pouku geografije razvijamo sposobnost dijakov za uporabo preprostih raziskovalnih metod, s katerimi pridobivajo, urejajo, razlagajo in posredujejo geografske informacije ter sposobnosti za uporabo medijev. Pri predmetu razvijamo tudi zanimanje dijakov za domačo pokrajino in vsakodnevni utrip življenja v širši okolici, v domovini in po svetu ter spodbujamo njihov odziv na dnevne dogodke, s čimer jih učimo aktivnega državljanstva.

Navedene cilje dosegamo s premišljenim izbiranjem vsebin, sodobnimi didaktičnimi oblikami in metodami, pestro izbiro učil, učnih pripomočkov in medijev ter čim pogostejšim neposrednim opazovanjem geografskih procesov in pojavov v okolju, v katerem le ti

nastajajo. Veliko pozornost posvečamo zlasti pouku na terenu, kajti s tem omogočamo doživljajski in učinkovitejši pouk.

2 SPLOŠNI CILJI/KOMPETENCE

2.1 SPLOŠNI CILJI POUKA GEOGRAFIJE

2.1.1 Cilji na spoznavnem področju

Dijaki v procesu geografskega izobraževanja pridobivajo znanje ter razvijajo, mišljenje, veščine in odnose. Urijo se v opazovanju, primerjanju, logičnem sklepanju, posploševanju in drugih spoznavnih veščin, ki omogočajo pridobivanje kakovostnega znanja ter ustrezno odzivanje na življenjske situacije.

2.1.2 Cilji, povezani z razumevanjem prostora

Dijaki:

- pridobijo prostorsko predstavo o današnjem svetu in domačem okolju;
- ustvarjalno sprejemajo in razumejo vsakodnevne informacije, ki imajo prostorsko razsežnost in vplivajo na njihovo lastno odgovorno ravnanje in odločanje;
- spoznajo različna merila za regionalizacijo (členitev pokrajin) in se hkrati zavedajo individualnosti sleherne pokrajine na svetu;
- znajo umestiti pokrajine in kraje v določeno širše okolje ali območje;
- se naučijo geografsko razmišljati o pokrajinah in ljudeh (opisati izbrano pokrajino in umestiti njen položaj in vlogo glede na državno, meddržavno in svetovno raven (npr. kisel dež, turizem, svetovno državljanstvo);
- znajo pojasniti, zakaj in kako se v pokrajini dogajajo spremembe in kako vplivajo na njen razvoj;
- znajo brati različne tematske in splošne zemljevide v tiskani in digitalni obliki;
- se naučijo izdelati nekatere vrste tematskih zemljevidov;
- se znajo orientirati na različnih zemljevidih (po stopinjski mreži in v smislu najdenja različnih pokrajin, mest, rek ipd.);
- se znajo orientirati v naravi in uporabljati več ustreznih pripomočkov;

- vedo, kako načrtovati pohode, ture, izlete ipd. s pomočjo zemljevidov.

2.1.3 Cilji, povezani z znanjem in z razumevanjem geografskih struktur, procesov in odnosov

Dijaki:

- skušajo razumeti pomen sodobnih geografskih konceptov pri preučevanju, členjenju in organiziranju prostora na različnih ravneh, t. j. od mikro do makro enot in svetovne oziroma globalne ravni, razumejo pomensko razliko med naravno- in družbenogeografskimi členitvami;
- se zavedajo pomena povezovanja različnih znanj in veščin kot načina celovitega obravnavanja sodobnih problemov za kakovostnejše razumevanje dogajanja okrog sebe;
- znajo geografsko razmišljati;
- razumejo najpomembnejše naravnogeografske in družbenogeografske dejavnike, pojave in procese - tako posamezne prvine kot njihove medsebojne vzročno-posledične zveze;
- razumejo zakonitosti razmestitev naravno- in družbenogeografskih pojavov in procesov ter njihov vpliv na razvitost posameznih (izbranih) držav;
- razumejo geografske vzroke za kulturno, civilizacijsko in politično pestrost sveta;
- se vzgajajo v duhu strpnosti in spoštovanja ljudi in ljudstev, ki so drugačni glede na jezik, vero, etično sestavo, navade ipd.;
- razumejo probleme varstva geografskega okolja ter se zavedajo pomena človeka kot preoblikovalca geografskega okolja in prizadevanj družbe za vzdrževanje ravnovesja med človekovimi hotenji in naravo;
- pridobivajo sposobnost za vrednotenje protislovij v sodobnem svetu kot posledic razvoja prebivalstva in gospodarstva, ker le to ne upošteva prostorske omejitve materialnih dejavnosti človeka;
- vrednotijo relativne prednosti različnega razvoja z vidika okoljskih problemov in pričakovanih posledic;
- se usposabljujejo za prepoznavanje nujnosti sonaravnega razvoja ter odgovornosti do ohranjanja fizičnih in bioloških življenjskih razmer za prihodnje generacije.

2.1.4 Cilji, povezani z uporabo znanja in veščin

Dijaki:

- se naučijo samostojnega pridobivanja geografskega in splošnega znanja;
- se naučijo uporabljati učbenike in drugo strokovno literaturo;
- spoznavajo pravilno uporabo preprostejših geografskih metod in tehnik dela ter potrebne pripomočke;
- pridobivajo in razvijajo sposobnosti za neposredno in posredno opazovanje naravnih in družbenih dejavnikov, pojavov in procesov v pokrajini;
- razvijajo zmožnosti za iskanje in izbiro relevantnih podatkov in informacij izmed mnogih možnosti, ki jih ponujajo pisni viri in sodobna tehnologija;
- se usposablajo za samostojno uporabo geografskih virov in literature (globus, atlasi, karte, statistično gradivo ter grafični prikazi, slikovno gradivo, potopisi, članki, knjižno gradivo, zbirke geografskih podatkov ipd.) v/na različnih medijih (časopis, knjižnica, medmrežje, TV);
- znajo zapisovati in prikazovati podatke v različnih oblikah in tehnikah (pisno, grafično, v obliki tabel ...);
- razvrstijo podatke v skupine po izbranih kriterijih in jih uredijo;
- obvladajo osnovne statistične metode (vsota, srednja vrednost, indeksi rasti oziroma zmanjševanja...);
- probleme preučijo sami ali v skupini, pri čemer upoštevajo načela individualiziranega ali timskega dela, motivacije, kreativnosti, radovednosti, odgovornosti;
- s timskim delom, ekskurzijami in terenskim delom se naučijo prizadevati si za skupne cilje, razvijajo medosebne veščine, prevzemajo različne vloge, sodelujejo, se dogovarjajo, izražajo lastne ideje in upoštevajo različne poglede;
- so sposobni osnovnih oblik samostojnega geografskega raziskovanja na različnih ravneh, zlasti pa na primeru domače pokrajine/regije, se naučijo kritično vrednotiti vire in izbrati ustrezne argumente za podporo lastnih ugotovitev (z upoštevanjem njihove starosti in težavnost problema);
- se aktivno udeležijo ekskurzij in o njih napišejo ustrezno poročilo;
- znajo sami zaznati ključne geografske probleme in si zamislijo svojo pot njihovega preiskovanja (pristop k problemu in strategija njegovega reševanja);
- znajo sami vrednotiti svoje delo in predlagati spremembe pri prihodnjem delu;

- razvijajo sposobnost izražanja geografskega znanja v verbalni, kvantitativni in grafični obliki z uporabo sodobnih učil (besedilo, slike, skice, karte, tabele, diagrami, grafikoni);
- se urijo v komuniciranju na različne načine vključno z uporabo informacijske tehnologije;
- razvijajo jezikovne spretnosti, s priporočenim branjem vsebin v tujih jezikih pa tuje jezikovne spretnosti;
- spoznajo različne pristope k učinkovitemu učenju geografije in jih povezujejo z učinkovitimi kognitivnimi (miselnimi) podporami in orodji (grafični organizatorji, miselni vzorci, sheme, analogije ipd.);
- se s pomočjo geografskih znanj usposobijo za delovanje v različnih okoliščinah;
- si z raziskovanjem in lastnimi iniciativami pridobivajo samozaupanje do lastnih sposobnosti.

2.1.5 Vzgojni cilji (povezava z državljsko vzgojo, vzgojo za sožitje, multikulturno in medkulturno vzgojo, okoljsko vzgojo ipd.)

Dijaki:

- razvijajo pozitivna čustva do domovine, občutek pripadnosti svojemu narodu in državi ter spoštovanje njene naravne in kulturne dediščine;
- se vzgajajo v zanimanju za družbene potrebe, za reševanje skupnih prostorskih (trajnostnih) problemov na nacionalni, širši regionalni in svetovni ravni;
- razvijajo sposobnost doživljanja raznolikosti in lepote naravnega okolja na eni strani in vrednotenja različnih življenjskih pogojev ter družbenih potreb na drugi strani;
- privzemajo skrb za uravnoteženo rabo prostora ter za ohranjanje kakovosti naravnega in družbenega okolja za prihodnje generacije (trajnostni razvoj);
- se vzgajajo v razumevanju pomena vrednot pri odločanju o posegih v prostor,
- razvijajo zavest o reševanju lokalnih, regionalnih in svetovnih problemov po načelih trajnostnega razvoja in načelih Svetovne deklaracije o človekovih pravicah;
- spoštujejo pravico do enakopravnosti vseh ljudi;
- s preučevanjem geografskih problemov drugih narodov in kultur razvijajo lastno zavedanje in spoštovanje le teh;
- se vživljajo v položaj drugih ljudi in ljudstev;

- se učijo povezovati različne vidike izobraževanja kot so spoznavni, čustveni, etični, estetski, motorični;
- se naučijo ceniti geografsko znanje;
- se zavedajo možnosti in odgovornosti za uporabo geografskega znanja in veščin v osebnem, profesionalnem in javnem življenju.

2.2 VKLJUČEVANJE KLJUČNIH KOMPETENC V POUK GEOGRAFIJE

2.2.1 Sporazumevanje v maternem jeziku

Geografija pomaga dijakom zagotavljati funkcionalno pismenost, s tem da razvija:

- zmožnost branja in pisanja različnih, geografskih in negeografskih vsebin glede na namen (npr. branje za učenje ali za sprostitev ipd.),
- zmožnost iskanja, zbiranja in obdelave geografskih in drugih virov ter literature (informacij, podatkov in pojmov) ter sposobnost njihove organizacije in uporabe,
- zmožnost ločevanja pomembnega od nepomembnega,
- zmožnost ustnega in pisnega argumentiranja z upoštevanjem stališč drugih,
- zmožnost uporabe ustreznih pripomočkov (zapisek, shema, graf, zemljevid, skica ipd.) za izdelavo, predstavitev in razumevanje kompleksnih informacij, pisnih ali govorjenih vsebin,
- sposobnost izražanja znanja v besedni, pisni, grafični in drugih oblikah na različne načine.

2.2.2 Sporazumevanje v tujih jezikih

Dijaki razvijajo:

- zmožnost poslušanja in razumevanja tujega govora v različnih okoliščinah (ekskurzijah, potovanjih ipd.),
- sposobnost branja in razumevanja poljudnih in enostavnejših strokovnih vsebin ter uporabe ustreznih pripomočkov (branje in razumevanje virov v knjižni in elektronski obliki),

- vedoželjnost do jezikov na splošno in zanimanje za medkulturno (jezikovno) sporazumevanje (vključevanje v mednarodne projekte, izmenjave, sodelovanje ipd. na šolski ali osebni ravni).

2.2.3 Matematična pismenost

Dijaki:

- razvijajo pripravljenost soočiti se s številkami in premagati strah pred njimi (ustrezna in motivacijsko podprta uporaba statističnih podatkov),
- krepijo zmožnost matematičnega mišljenja in umevanja za reševanje geografskih in drugih problemov,
- so pripravljeni in zmožni uporabiti osnovne matematične in statistične operacije ter metode (seštevanje in odštevanje, množenje in deljenje, odstotki in razmerja, količine in mere, srednja vrednost, indeksi ipd.) pri reševanju geografskih nalog in v vsakdanjem življenju.

2.2.4 Kompetence na področju znanosti in tehnologije

Dijaki razvijajo:

- zmožnost uporabe učil in učnih pripomočkov kot tudi znanstvenih podatkov za doseganje ciljev oziroma zaključkov,
- zmožnost prepoznavanja temeljnih značilnosti znanstvenega raziskovanja za prihodnje delo in študij,
- zmožnost iskanja ugotovitev (sklepov) in utemeljevanja razlogov zanje,
- radovednost a tudi kritičen odnos do znanosti in tehnologije,
- pozitiven, vendar tudi kritičen odnos do informacij in zavest o nujnosti logičnega sklepanja,
- sposobnost zastavljanja preprostejših hipotez in delovnih vprašanj, iskanja njim primernih metod in, posledično, sposobnost reševanja problemov oziroma zavračanja in potrjevanja hipotez,
- sposobnosti sprejemanja znanosti in znanstveno-tehnološkega razvoja.

2.2.5 Digitalne kompetence

Dijaki:

- razvijajo zmožnost iskanja, zbiranja in obdelave elektronskih informacij, podatkov in pojmov in njihove uporabe na čim bolj sistematičen način,
- večjajo zmožnosti uporabe uslug informacijsko-komunikacijske tehnologije za podkrepitev kritičnega mišljenja, ustvarjalnosti in odkrivanja novega v različnih zvezah tako doma, v prostem času, kot v šoli in prihodnjem študiju ali poklicu,
- razvijajo pozitiven odnos do uporabe IKT pri samostojnem delu in delu v skupini;
- razvijajo kritičen odnos do razpoložljivih informacij,
- razvijajo pozitiven odnos in občutek za varno in odgovorno rabo medmrežja, vključno z varovanjem zasebnosti in spoštovanjem kulturnih razlik,
- s pomočjo geografskega informacijskega sistema (GIS) in drugih orodij (GPS, Google Earth) zbirajo, urejajo, obdelujejo in prikazujejo podatke o prostorskih pojavih in procesih.

2.2.6 Učenje učenja

Dijaki pridobivajo in razvijajo naslednje veščine:

- zmožnost vzeti si čas za učenje, biti samostojen in discipliniran,
- zmožnost osredotočenja na učenje daljši ali krajši čas,
- (samo)kritičnost do snovi in načina učenja,
- motivacijo in zaupanje v lastno sposobnost uspešnega učenja,
- željo po uporabi predhodnih geografskih in splošnih izkušenj in iskanje priložnosti za učenje v raznovrstnih življenjskih okoliščinah,
- zavest o kakovosti znanj, ki jih daje medpredmetno zasnovana geografska stroka,
- priprava za vseživljenjsko pridobivanje in uporabo novih znanj.

2.2.7 Osebnostno-socialne zmožnosti

Dijaki razvijajo:

- zmožnost ustreznega sporazumevanja v različnih socialnih razmerah v šoli in zunaj nje,

- zaupanje do drugega in vživljanje v njegovo osebnost,
- zmožnost pokazati razočaranje ali nesporazum na ustrezen način,
- zavedanje o nujnosti razlikovanja in ločevanja med poklicnim in zasebnim življenjem,
- zavedanje in razumevanje narodne kulturne identitete v sovplivanju z evropsko in svetovno identiteto; zmožnost videti in razumeti različne poglede na identiteto drugih,
- občutek za kulturne razlike in odpornost do predsodkov; voljnost premagati stereotipe in predsodke,
- zmožnost pogajanja in sklepanja kompromisov.

2.2.8 Državlanske zmožnosti

Dijaki razvijajo:

- zavest o pravicah in odgovornostih preko dogovorjenih nalog in obveznosti,
- zmožnost sodelovanja v skupinskem delu in v razredu s ciljem delovanja v domačem okolju kakor tudi kasnejšega odločanja na nacionalnem ali evropskem nivoju (participacija na različnih ravneh),
- sposobnost za vključevanje v odločanje o razvoju domače pokrajine in tudi širše,
- zmožnost pokazati solidarnost (npr. z empatijo) in zmožnost skupnega reševanja problemov,
- zmožnost komunikacije z javnimi ustanovami in organi (npr. pri pridobivanju virov),
- zavedanje o smislu pripadnosti lokalni skupnosti, državi, EU, Evropi ali svetu oziroma iskanje ravnotežja med individualizacijo in skupnostjo,
- z izbiro in obravnavo Slovenije se razvija princip aktivnega državljanstva in domovinske vzgoje;
- zmožnosti za izkoriščanje prednosti, ki jih omogoča EU,
- dojetje človekovih pravic in enakosti kot osnove za solidarnost in odgovornost v sodobnem svetu,
- pripravljenost spoštovati vrednote in zasebnost drugih in se ustrezno odzivati na odklonilne družbene pojave,
- spoštovanje in razumevanje razlik med vrednotami različnih narodov in etničnih skupin,
- kritično sprejemanje informacij, ki jih nudijo množični mediji.

2.2.9 Podjetnost

Dijaki razvijajo:

- osnovne veščine podjetniškega obnašanja (načrtovanje, organiziranje, analiziranje, komuniciranje, dajanje napotkov, izpeljava naloge, vrednotenje ipd.),
- osnovni vpogled in veščine načrtovanja razvoja v pokrajini in njegovo izvedbo,
- zmožnost delati in se prilagajati skupini,
- inovativnost, voljo do pobud in zmožnost aktivnega delovanja in pozitivnega odziva na prostorske spremembe,
- zmožnost prevzemanja odgovornosti, zmožnost oceniti in po potrebi sprejeti tveganje,
- zavedanje o nepredvidljivosti dolgoročne zaposlitve in potrebe iskanja in sprejemanja raznovrstnih priložnosti.

2.2.10 Kulturna zavest

Dijaki razvijajo:

- sposobnost umetnostnega izražanja na različne načine glede na prirojene sposobnosti,
- sposobnost upoštevanja in uživanja v različnih kulturnih in naravnih pojavih ter znamenitostih ter prepoznavanja njihovega kulturnega in morebitnega ekonomskega pomena,
- občutek za identiteto s spoštovanjem različnosti.

2.2.11 Posebne geografske zmožnosti (raziskovanje in razumevanje geografskih procesov in odnosov ter njihova prostorska razsežnost)

Dijaki razvijajo naslednje zmožnosti:

- znanje o prostorski in časovni dimenziji razvoja pokrajnotvornih dejavnikov in procesov ter zvez med njimi,
- vedenje o prostoru v smislu poznavanja, razumevanja in vrednotenja pojavov in procesov z zmožnostjo njihove prostorsko-kronološke umestitve,
- zavedanje o raznolikosti naravnih, socialnoekonomskih in kulturnih sistemov,
- prenos in uporabo splošnega znanja) na konkretnem primeru,

- geografske veščine in zmožnosti raziskovanja pokrajine in sposobnost povezovanja geografske teorije s prakso preko kritičnega geografskega mišljenja in uporabe splošnih in specialnih raziskovalnih metod.

Pri tem geografsko mišljenje vključuje:

- kritično razumevanje prostorske razmestitve pojavov in njihovih protislovij,
- sposobnosti za iskanje vzročno-posledičnega sovplivanja naravnih in družbenih procesov v pokrajini,
- zmožnosti povezovanja geografskega znanja z drugimi znanji s ciljem celovitega umevanja sodobnega sveta,

uporaba splošnih in specialnih raziskovalnih metod pa še:

- veščine dejavnega terenskega raziskovalnega dela,
- identifikacijo raziskovalnih vprašanj,
- zbiranje in razvrščanje podatkov,
- obdelavo in prikazovanje podatkov,
- posploševanje, interpretacijo in uporabo spoznanj.

Dijaki s tem pridobivajo praktično uporabna znanja in veščine ter tako postajajo konkurenčni na trgu zaposlovanja.

Poleg naštetega dijaki razvijajo še zmožnosti za:

- prepoznavanje nujnosti sonaravnega razvoja ter odgovornosti do ohranjanja fizičnih in bioloških življenjskih razmer za prihodnje generacije t. j. nujnosti vzdrževanja ravnotežja med človekovim hotenjem in naravo in
- razumevanje kompleksnosti prostorskih problemov in poznavanje možnosti lastne aktivne udeležbe.

Priporočamo, da učitelj uporabi takšne učne oblike in metode, ki posamezno omogočajo razvijanje vsaj nekaj od naštetih zmožnosti (delnost naj vodi k celovitosti).

3 CILJI* IN VSEBINE

3.1 OBČA GEOGRAFIJA

3.1.1 Uvod

Dijaki:

- razumejo osnove sistema geografske vede in razložijo teoretično delitev geografije.

3.1.2 Nastanek in zgradba Zemlje

Dijaki:

- opišejo zgradbo Zemlje,
- razložijo, kako je površinska oblikovanost Zemlje odvisna od notranjih in zunanjih dejavnikov in procesov,
- prepoznajo notranje in zunanje dejavnike po učinkih,
- spoznajo delitev, značilnosti in uporabno vrednost kamnin,
- razložijo pojav vulkanizma in potresov,
- se učijo uporabe geološke karte kot pripomočka pri terenskem delu oziroma raziskovanju kamnin,
- berejo geološko karto v smislu ugotavljanja tipa in starosti kamnin,

* Učni načrt navaja delitev znanj na splošna znanja (SZ), posebna znanja (PZ). Splošna znanja (SZ) so opredeljena kot znanja, potrebna za splošno izobrazbo in so namenjena vsem dijakom/dijakinjam, zato jih mora učitelj/-ica obvezno obravnavati. Posebna znanja (PZ) opredeljujejo dodatna ali poglobljena znanja, ki jih učitelj/učiteljica obravnava glede na zmožnosti in interese dijakov. V tem poglavju so:

- splošna znanja (SZ) pisana pokončno,
- posebna znanja (PZ) pa poševno.

Cilji, ki se nanašajo na posebna znanja, so izbirni tako glede obravnave kot priprave učnih gradiv. Poleg ciljev, vključenih v to poglavje, dijaki usvajajo tudi cilje iz poglavja 5 Medpredmetne povezave, ne glede na to, v kakšni obliki se izvajajo.

- imenujejo in prepoznajo tipične kamnine v Sloveniji in jih uvrstijo v eno od treh osnovnih skupin,
- *opišejo notranjo zgradbo Zemlje in različne učinke premikanja litosferskih plošč.*

Priporočene dejavnosti dijakov:

- narišejo geološko časovno lestvico na poljuben način,
- naredijo pregleden plakat o skupinah kamnin,
- naredijo poskus, s katerim ugotavljajo vrste kamnin,
- zberejo kar največ vzorcev kamnin,
- s klorovodikovo kislino razlikujejo med karbonatno in nekarbonatno kamnino.

3.1.3 Površje Zemlje

Dijaki:

- naštejejo in opišejo zunanje sile in preoblikovalne procese na različnih območjih sveta,
- pridobivajo veščine za prepoznavanje značilnih preoblikovalnih procesov v pokrajini,
- na slikovnem gradivu in v naravi prepoznajo reliefne oblike (tako površinske kot podzemne, prisojno in osojno stran, tipe erozije, denudacije in posledice drugih zunanjih dejavnikov),
- razložijo najpomembnejše dejavnike za razvoj ledeniškega površja,
- pojasnijo procese in posledice poledenitev,
- pokažejo območja poledenitev po svetu,
- opišejo dejavnike procesa razvoja rečnega reliefa,
- razložijo nastanek površinskih oblik v različnih delih rečnega toka in oblik ledeniškega površja ter se naučijo sklepati na njihov vpliv na človekovo dejavnost,
- spoznajo temeljne dejavnike nastajanja krasa in pojasnijo nastanek značilnih pojavov,
- z opazovanjem ločijo kraško pokrajino od nekraške in utemeljijo izbiro,
- ob slikovnem gradivu ali na terenu prepoznajo in opišejo površinske in podzemne kraške oblike in jih vrednotijo za gospodarsko izrabo,
- ob ustreznem gradivu prepoznajo oblike eolskega površja in razložijo njihov nastanek,
- opišejo nastanek različnih tipov obal in ob slikah ugotavljajo njihove značilnosti,

- razmišljajo o primernosti različnih morfoloških tipov površja za poselitev, promet in turizem,
- *pokažejo pokrajine v pasu trajno zamrznjenih tal.*

Priporočene dejavnosti dijakov:

- po medmrežju iščejo primere za različne tipe površja, erozijske in denudacijske procese oziroma posledice,
- s pomočjo kartografsko-slikovnega gradiva in drugega gradiva raziskujejo topografske prvine (reliefne oblike, geomorfološke procese, merijo in rišejo naklon...),
- fotografirajo površinske oblike v svojem okolju in na različnih ekskurzijah ter potovanjih in jih predstavijo v šoli.

3.1.4 Vreme in podnebje

Dijaki:

- spoznajo sestavo atmosfere in planetarno kroženje zraka,
- pojasnijo procese nastajanja vremena, vremenskih front in spremembe vremena med njenimi prehodi,
- spoznajo dejavnike pri nastanku različnih vrst padavin,
- ob pomoči klimogramov razlikujejo toplotne pasove in podnebne tipe,
- pojasnijo višinske podnebne pasove,
- razumejo in vrednotijo vplive podnebja na gospodarstvo in človekove vsakdanje dejavnosti,
- spremljajo vremensko napoved in njeno spreminjanje glede na različne pokrajine in glede na nadmorsko višino, ter posebne vremenske pojave (pozeba, žled, neurja),
- spremljajo in vrednotijo vremenska poročila in najnovejše planetarne podnebne spremembe,
- razumejo povezanost povečanih izpustov toplogrednih plinov s strani človeka z nenadnimi podnebnimi spremembami ,
- iščejo vire onesnaževanja zraka v svojem okolju,
- *ovrednotijo različna podnebja za življenje človeka in jih primerjajo med seboj,*
- *razumejo predvidevanja bodočih podnebnih sprememb in vlogo človeka pri tem,*

- *spoznajo in razumejo naravne nesreče v povezavi s posledicami podnebnih sprememb ter rabo prostora,*
- *razumejo povezanost različnih možnosti (scenarijev) podnebnih sprememb z naravnimi viri za preživetje,*
- *znajo definirati potrebo po varčevanju in spremembi življenjskega sloga v odnosu do nenehnih tehnoloških sprememb kot nujnosti za zmanjšanje izpustov toplogrednih plinov.*

Priporočene dejavnosti dijakov:

- ogledajo si meteorološko postajo ali vremensko hišico,
- se seznanijo s pripomočki in metodami opazovanja vremena ter njegovo predstavitvijo (karte),
- opazujejo vreme in merijo temperature, padavine, oblačnost, veter idr.,
- razvrščajo podatke v preglednice, rišejo klimograme in interpretirajo razlike med njimi,
- spremljajo vremenske napovedi za Evropo in Slovenijo,
- naredijo referat o slikah oblačnosti po svetu s kratko razlago.

3.1.5 Prst

Dijaki:

- se učijo razumeti povezanost nastanka, lastnosti in rodovitnosti prsti,
- razumejo profil in horizonte prsti,
- s pomočjo slikovnega gradiva ali vzorcev prsti prepoznajo, razložijo in ovrednotijo nekaj tipičnih prsti v svetovnem merilu in v Sloveniji,
- pridobivajo zavest o nevarnostih degradacije in pomenu varovanja prsti,
- *po značilnostih poznajo nekaj skupin prsti po WRB klasifikaciji.*

Priporočene dejavnosti dijakov:

- opazujejo, kako se izkoplje profil in/ali to sami naredijo,
- naredijo vaje za ugotavljanje lastnosti prsti in njenih horizontov,
- izdelajo pomanjšan profil prsti.

3.1.6 Rastlinstvo in živalstvo

Dijaki:

- ob tematskem zemljevidu razlagajo razširjenost in pomen naravnega in kulturnega rastlinstva za človeka in njegove dejavnosti,
- spoznajo rastlinstvo v odvisnosti od podnebnih dejavnikov in toplotnih pasov,
- krepijo zavedanje o pomenu varovanja naravnega rastlinstva in živalstva in navedejo argumente za podporo svojih trditev temu v prid v konkretnih razmerah,
- prepoznavajo osnovne rastlinske in drevesne vrste,
- ugotavljajo povezanost rastlinstva in pedološke odeje,
- *poiščejo in preučijo primer vpliva človeka na preoblikovanje naravnega rastlinstva in njegovo vlogo pri izginevanju živalskih vrst.*

Priporočene dejavnosti dijakov:

- zbirajo gradivo o rastlinstvu in živalstvu in ga povežejo s podnebno-rastlinskimi in višinsko-rastlinskimi pasovi,
- uporabijo induktivno pot razmišljanja pri opazovanju rastja v naravi in ugotovitve primerjajo s teoretičnimi spoznanji; naredijo poročilo ali seminarsko nalogo.

3.1.7 Vodovje

Dijaki:

- spoznavajo sestavo hidrosfere in razvijajo predstavo o razmerjih različnih voda v njej,
- razvijajo znanja in sposobnosti za različno klasificiranje voda (glede na agregatno stanje, stoječe : tekoče vode, vode na kopnem, razvrščanje po kakovosti (po razredih I do IV) ...
- grafično prikažejo kroženje vode v naravi,
- pokažejo pomembnejše reke, jezera, morja in druge hidrološke pojave na zemljevidu sveta, posameznih celin in Slovenije,
- spoznajo porečje in njegove elemente, jih vrednotijo z okoljskega vidika in pomena za človeka,
- zbirajo podatke o okoljskih problemih stoječih in tekočih voda, prepoznavajo in vrednotijo podatke ter ugotavljajo odnose med pojavi,

- na podlagi meril, ki jih sami izberejo, vrednotijo pomen voda (rek, morij, jezer...) za človeka.

Priporočene dejavnosti dijakov:

- obiščejo čistilno napravo,
- fotografirajo vodotok od zgornjega do spodnjega toka,
- merijo lastnosti vodotoka, vodne struge in vode same.

3.1.8 Prebivalstvo

Dijaki:

- na podlagi statističnih in grafičnih podatkov ugotavljajo prebivalstvene strukture in vzroke za njihovo spreminjanje skozi različna zgodovinska in razvojna obdobja,
- spoznajo dejavnike, ki vplivajo na število prebivalcev na nekem območju,
- s pomočjo tematskih zemljevidov iščejo vzroke za različno razporeditev prebivalstva po svetu in iščejo povezavo z naravnim in družbenim okoljem,
- pojasnijo vzroke in pomen sestave prebivalstva na primeru različnih prebivalstvenih struktur, s čimer so zmožni predvideti medetnične ter jezikovne spore,
- razumejo vzroke in posledice različnih vrst selitev,
- *analizirajo statistične podatke o prebivalstvu in predvidijo njegov nadaljnji razvoj,*
- *preučujejo starostne piramide in delajo povzetke.*

3.1.9 Naselja

Dijaki:

- prepoznajo osnovno delitev naselij na podeželska in urbana ter njihove značilnosti,
- razumejo širino problematike naselij (merila za razvrščanje naselij, funkcije in vloga različnih tipov naselij, procesi preobrazbe),
- razumejo vlogo in pomen mest ter osnovne značilnosti njihove zgradbe.

3.1.10 Kmetijstvo

Dijaki:

- spoznajo različne oblike kmetijstva z vidika razvoja in intenzivnosti in razložijo vzroke za njihov nastanek,
- vrednotijo rabo tal na izbranih primerih,
- si pridobivajo pozitiven odnos do pomena kmetijstva za oskrbo s hrano in surovinami ter za ohranjanje kulturne pokrajine,
- opazujejo pokrajino in iz nje razberejo prvine, ki so funkcijsko povezane s kmetijstvom,
- raziskujejo okoljske probleme intenzivnega kmetijstva in okoljske probleme z vidika vpliva narave ter nesmotrnega ravnanja z njo,
- *ob izbranih primerih ovrednotijo pomen kmetijstva za oskrbo ljudi s hrano in surovinami.*

3.1.11 Energetika in industrija

Dijaki:

- analizirajo razloge za spreminjanje pomena in razmestitve različnih industrijskih panog skozi zgodovino,
- raziskujejo vpliv industrije na pokrajino z vidika njenega videza, onesnaževanja voda, zraka in prsti in izberejo značilne primere v preteklosti in sedanjosti,
- na osnovi podatkov presojujejo vpliv industrije in drugih gospodarskih dejavnosti na razvoj pokrajine,
- primerjajo pomen energijskih virov za človeštvo nekoč in danes in razložijo vzroke za spremembe,
- *preučijo prednosti posameznih vrst energije in vrednotijo predviden razvoj v prihodnosti,*
- *se zavedajo omejenosti strateških dobrin, zlasti naravnih virov (fosilna goriva, vodni viri) in njihov možen vpliv na svetovno gospodarstvo in druga področja,*
- *spoznajo že uveljavljene in nove (biogoriva) obnovljive vire energije in preučijo možnosti nadaljnega razvoja.*

3.1.12 Promet, telekomunikacijsko omrežje

Dijaki:

- spoznajo vrste prometnih in telekomunikacijskih omrežij,
- razložijo razlike med prometom in prometnimi tokovi v preteklosti in sedanjosti,
- na podlagi zbranih podatkov analizirajo vrste prometa in jih primerjajo med seboj,
- razčlenijo vpliv posameznih vrst prometa na pokrajino,
- se zavejo pomena sodobne infrastrukture v družbi.
- *iščejo prednosti in slabosti telekomunikacijskih sistemov v pokrajini in pomen za življenje ljudi.*

3.1.13 Turizem

Dijaki:

- naštejejo vrste turizma,
- razložijo in vrednotijo pogoje za razvoj različnih tipov turističnih območij,
- iščejo vzroke za razlike v prihodku iz turizma na izbranih primerih sveta, Evrope in Slovenije,
- vrednotijo pomen turizma za gospodarstvo in njegov vpliv na človekove dejavnosti in naravno okolje.
- *zberejo podatke o turizmu na nekem območju (ali kraju) in naredijo izdelek v obliki plakata, referata ali seminarske naloge in jo predstavijo pred razredom ali pa v obliki igranja vlog motivirajo sošolce za obisk izbrane pokrajine.*

3.1.14 Trajnostni razvoj

Dijaki:

- spoznajo koncept in bistvo trajnostnega razvoja in njegovih sestavin (okolje, prostor, vrednote prostora, gospodarstvo, razvoj človeške družbe),
- razumejo pomen in vsebino prostorskega načrtovanja ter sodelovanja javnosti v postopkih sprejemanja odločitev),
- vrednotijo različne dejavnosti z vidika trajnostnega razvoja in se zavedajo kompleksnosti in omejenosti prostora,
- *spoznajo poklice, ki so povezani z urejanjem naravnega in družbenega okolja.*

Priporočene dejavnosti dijakov: